

**Οικονομική Ιστορία του 20ου αιώνα
1914-1991**

Μιχάλης Ρηγίνος

ιστορική βιβλιοθήκη • θεμέλιο

ERIC HOBSBAWM
Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΑΚΡΩΝ
Ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας 1914-1991

Ύλη Μαθήματος

1. Βιβλίο

Eric Hobsbawm, Η εποχή των Άκρων. Ο σύντομος 20ος αιώνας, 1914-1991

Εισαγωγή, Ο Αιώνας: Μια κάτοψη σ.15-34

Κεφάλαιο 1, Η Εποχή του Ολοκληρωτικού Πολέμου, 37-78

Κεφάλαιο 3, Στην Οικονομική Άβυσσο, σ.130-144.

Κεφάλαιο 9, Τα χρυσά χρόνια, σ.336-367

Κεφάλαιο 14, Οι Δεκαετίες της Κρίσης, σ.515-534, 539-551.

2. Οι διαφάνειες των μαθημάτων στο eclass

Εισαγωγή:
Μια κάτοψη του 20ου αιώνα.

Η κατανόηση του 20ου αιώνα (1)

Η καταστροφή του παρελθόντος, ή μάλλον η καταστροφή των κοινωνικών μηχανισμών που συνδέουν τη σύγχρονη εμπειρία μας με την εμπειρία των προηγούμενων γενιών αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά και αλλόκοτα φαινόμενα στα τέλη του αιώνα μας.

- Οι περισσότεροι νέοι σήμερα μεγαλώνουν σ ένα κλίμα διαρκούς παρόντος, χωρίς καμία οργανική σχέση με το παρελθόν της εποχής που ζουν.

Ο κόσμος που θρυμματίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80 ήταν ο κόσμος που διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση της Ρωσικής επανάστασης του 1917.

Σημάδεψε τους ανθρώπους στο βαθμού, για παράδειγμα, που τους έθισε να σκέφτονται για τη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία με το σχήμα δύο αντιθετικών πόλων, του «καπιταλισμού» και του «σοσιαλισμού», δύο αμοιβαία αποκλειόμενες λύσεις, η μια προσδιορίζοντας τις οικονομίες που οργανώθηκαν κατά το πρότυπο της Ε.Σ.Σ.Δ., η άλλη όλες τις υπόλοιπες οικονομίες

Η κατανόηση του 20ου αιώνα (2)

Σήμερα θα πρέπει να έχει καταστεί σαφές ότι επρόκειτο για μια αυθαίρετη και σ' ένα βαθμό τεχνητή κατασκευή, την οποία μπορούμε να κατανοήσουμε μόνο αν τη θέσουμε σ' ένα ιδιαίτερο ιστορικό πλαίσιο.

Κι όμως δεν είναι εύκολο να φανταστεί κανείς έστω και αναδρομικά, άλλες αρχές ταξινόμησης που ίσως να ήταν πιο ρεαλιστικές απ' αυτές που έθεταν τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τη Σουηδία, τη Βραζιλία, την Ο.Δ.Γ. και τη Νότια Κορέα στην ίδια κατηγορία, και τις κρατικές οικονομίες και τα συστήματα της σοβιετικής περιοχής που κατέρρευσαν μετά τη δεκαετία του '80 στην ίδια κατηγορία με εκείνες της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ασίας που εμφανώς δεν κατέρρευσαν.

Αυτό είναι το αποτέλεσμα ενός αιώνα ιδεολογικών πολέμων που πήραν τη θέση των θρησκευτικών πολέμων του παρελθόντος. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η έλλειψη ανεκτικότητας.

Η κατανόηση του 20ου αιώνα (3)

Θρησκευτικές ή ιδεολογικές αντιπαραθέσεις σαν κι αυτές από τις οποίες είναι γεμάτος ο αιώνας, ορθώνουν οδοφράγματα στο δρόμο του ιστορικού, που το κυριότερο καθήκον του δεν είναι να κρίνει αλλά να καταλάβει ακόμα κι αυτά που ελάχιστα καταλαβαίνουμε. Κι όμως, αυτό που εμποδίζει την κατανόηση δεν είναι μόνο οι εμπαιθείς πεποιθήσεις μας αλλά η ιστορική εμπειρία που τις διαμόρφωσε.

Για παράδειγμα, το να κατανοήσουμε τη ναζιστική εποχή στη γερμανική ιστορία και να τη θέσουμε στο ιστορικό της πλαίσιο δεν σημαίνει ότι συγχωρούμε τη γενοκτονία.

Σε τελευταία ανάλυση όσοι ζήσαμε στον 20ο αιώνα δύσκολα θα αποφύγουμε τη διατύπωση αξιολογικών κρίσεων.

Το δυσκολότερο και το πιο επίπονο όμως είναι η κατανόηση.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας Ένα ιστορικό σάντουιτς.

Η περίοδος που θα εξετάσουμε, ο Σύντομος 20ος Αιώνας, αρχίζει με το ξέσπασμα του Α παγκοσμίου πολέμου και φτάνει μέχρι την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Η δομή του Σύντομου Εικοστού Αιώνα μοιάζει σαν ένα τρίπτυχο ή σαν ένα ιστορικό σάντουιτς.

Την Εποχή της Καταστροφής, από το 1914 μέχρι την επομένη του δεύτερου πολέμου ακολούθησαν 25 με 30 χρόνια εκπληκτικής οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικού μετασχηματισμού που πιθανότατα μετέβαλαν την ανθρώπινη κοινωνία πολύ πιο βαθιά από ό,τι κάθε άλλη χρονική περίοδος συγκρίσιμης χρονικής διάρκειας.

Μπορούμε να δούμε την περίοδο αυτή σαν μια χρυσή εποχή, και έτσι θεωρήθηκε σχεδόν αμέσως με την λήξη της στις αρχές της δεκαετίας του '70.

Το τελευταίο μέρος του αιώνα ήταν μια περίοδος αποσύνθεσης, αβεβαιότητας και κρίσης – στην πραγματικότητα δε καταστροφής – για ευρύτερες περιοχές του κόσμου όπως για την Αφρική, την πρώην ΕΣΣΔ και τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης.

Μπορούμε να πούμε ότι ο Σύντομος Εικοστός Αιώνας διάνυσε μια σύντομη χρυσή εποχή εν μέσω δύο περιόδων κρίσεων οδεύοντας προς ένα άγνωστο και προβληματικό αλλά όχι αναγκαστικά δυσόϊονο μέλλον.

Απαντώντας σε όσους, εκείνη την εποχή, μεταφυσικά μιλούσαν για το «Τέλος της Ιστορίας» είναι ότι μέλλον θα υπάρξει.

Διότι όσο υπάρχει ανθρώπινη φυλή, η ιστορία θα συνεχίζεται.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1914-1918: Η διάλυση του
δυτικού πολιτισμού του 19ου
αιώνα.

Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος σηματοδότησε τη διάλυση του δυτικού πολιτισμού του 19ου αιώνα.

Από άποψη οικονομίας, ο πολιτισμός αυτός ήταν καπιταλιστικός, φιλελεύθερος στη νομική και συνταγματική του δομή, αστικός από άποψη εικόνας της χαρακτηριστικής ηγεμονικής του κοινωνικής τάξης.

Ήταν επίσης σημαντικός από τη σκοπιά της επιστημονικής προόδου, της γνώσης και της παιδείας.

Έτρεφε επίσης βαθιά την πεποίθηση για την κεντρική σημασία που είχε η Ευρώπη, το λίκνο των επαναστάσεων στις επιστήμες, τις τέχνες, την πολιτική και τη βιομηχανία.

Μια Ευρώπη που η οικονομία της είχε διεισδύσει στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου που οι στρατιώτες της είχαν κατακτήσει και καθυποτάξει· που ο πληθυσμός είχε αυξηθεί μέχρι του σημείου να αποτελεί το ένα τρίτο της ανθρώπινης φυλής και τέλος που τα μεγαλύτερα κράτη της αποτελούσαν το σύστημα της παγκόσμιας πολιτικής.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1919-1946

«Η εποχή της Καταστροφής»

(1)

Οι δεκαετίες που πέρασαν από το ξέσπασμα του πρώτου παγκοσμίου πολέμου μέχρι την επομένη του δεύτερου, ήταν για την κοινωνία μια Εποχή Καταστροφής.

Η κοινωνία αυτή συγκλονίστηκε από δύο παγκοσμίους πολέμους που τους διαδέχτηκαν δύο κύματα παγκόσμιας εξέγερσης και επανάστασης, τα οποία έφεραν στην εξουσία ένα σύστημα που ισχυρίστηκε ότι αποτελούσε την ιστορικά προκαθορισμένη εναλλακτική λύση απέναντι στην αστική και καπιταλιστική εξουσία, πρώτα στο ένα έκτο του πλανήτη και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στο ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού.

Οι τεράστιες αποικιοκρατικές αυτοκρατορίες που χτίστηκαν πριν και κατά τη διάρκεια της Εποχής των Αυτοκρατοριών, συγκλονίστηκαν συθέμελα και κονιορτοποιήθηκαν.

Επιπλέον μια παγκόσμια οικονομική κρίση, άνευ προηγουμένου βαθιά, γονάτισε ακόμα και τις πιο ισχυρές καπιταλιστικές οικονομίες και φάνηκε να αναστρέφει τη δημιουργία μιας ενιαίας καθολικής παγκόσμιας οικονομίας η οποία αποτέλεσε μια αξιοθαύμαστη επίτευξη του φιλελεύθερου καπιταλισμού του 19ου αιώνα.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1919-1946

«Η εποχή της Καταστροφής»

(2)

Ενώ η οικονομία παραπαίει, οι θεσμοί της φιλελεύθερης δημοκρατίας ουσιαστικά εξαφανίστηκαν στην διάρκεια του μεσοπολέμου με εξαίρεση κάποια μέρη της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής και της Αυστραλίας καθώς επικράτησαν ο φασισμός και τα δορυφορικά αυταρχικά κινήματα και καθεστώτα του.

Μόνο η πρόσκαιρη και παράξενη συμμαχία φιλελεύθερου καπιταλισμού και κομμουνισμού, έσωσαν τη δημοκρατία, διότι η νίκη εναντίον της Γερμανίας του Χίτλερ επιτεύχθηκε ουσιαστικά από τον Κόκκινο Στρατό.

Πρόκειται για μια από τις ειρωνείες του αιώνα, ότι δηλαδή τα πιο διαρκή αποτελέσματα της Οκτωβριανής επανάστασης, επιδίωξη της οποίας ήταν η ανατροπή του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα, συνίσταται στη διάσωση του ανταγωνιστή της τόσο στην περίοδο του πολέμου όσο και στη περίοδο της ειρήνης.

Με άλλα λόγια, η Οκτωβριανή επανάσταση προμήθευσε τον ανταγωνιστή της με το κίνητρο για να αυτομεταρρυθμιστεί μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Επίσης κάνοντας δημοφιλή τον οικονομικό σχεδιασμό του έδωσε επίσης ορισμένες από τις διαδικασίες για να μεταρρυθμιστεί.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1947-1973

«Τα Χρυσά Χρόνια»

Η περίοδος 1947-1973, «η χρυσή εποχή» χαρακτηρίζεται από τον εκπληκτικότερης κλίμακας οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό μετασχηματισμό που έχει καταγραφεί στην ιστορία. Αυτή ακριβώς η περίοδος άσκησε τη μεγαλύτερη επίδραση στην ιστορία εικοστού αιώνα, διότι οι αλλαγές που επέφερε στην ανθρώπινη ζωή σ' ολόκληρη την υφήλιο ήταν τόσο βαθιές όσο και αμετάστρεπτες.

Επιπλέον, οι αλλαγές αυτές συνεχίζονται.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1974-1991

«Οι Δεκαετίες της Κρίσης και
των μεγάλων ανατροπών»

(1)

Οι δεκαετίες που ακολούθησαν την χρυσή εποχή χαρακτηρίστηκαν από καθολική η παγκόσμια κρίση.

- Η κρίση επηρέασε τα διάφορα μέρη του κόσμου με διαφορετικούς τρόπους και σε διαφορετικό βαθμό, επηρέασε όμως όλες τις χώρες, ανεξάρτητα από την πολιτική, κοινωνική και οικονομική φυσιογνωμία τους, διότι για πρώτη φορά στην ιστορία «η χρυσή εποχή» δημιούργησε μια ενιαία και όλο και περισσότερο ενσωματωμένη καθολική παγκόσμια οικονομία που λειτουργούσε σε μεγάλο βαθμό διασυνοριακά («διεθνικά») και κατά συνέπεια όλο και περισσότερο διαπερνούσε τα σύνορα της κρατικής ιδεολογίας.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1974-1991

«Οι Δεκαετίες της Κρίσης και
των μεγάλων ανατροπών»

(2)

Αρχικά, τα δεινά της δεκαετίας του '70 θεωρήθηκαν μόνο ως ελπιδοφόρα και προσωρινή ανάπαυλα στο Μεγάλο Άλμα προς τα εμπρός της παγκόσμιας οικονομίας και οι χώρες, ανεξάρτητα από το οικονομικό τους σύστημα και το πολιτικό τους καθεστώς απέβλεπαν στην εξεύρεση προσωρινών λύσεων.

Όμως, όλο και περισσότερο γινόταν σαφές ότι επρόκειτο για μια εποχή με μακροχρόνιες δυσκολίες, για τις οποίες οι καπιταλιστικές χώρες επιδίωξαν να εξεύρουν ριζοσπαστικές λύσεις, συχνά ακολουθώντας τους κοσμικούς θεολόγους της ξέφραγης ελεύθερης αγοράς που απέρριπταν την πολιτική εκείνη η οποία τόσο καλά είχε εξυπηρετήσει την παγκόσμια οικονομία στη χρυσή εποχή και η οποία τώρα φαινόταν να αποτυγχάνει.

Οι ακραίοι οπαδοί του laissez-faire δεν πέτυχαν περισσότερα σε σχέση με άλλους.

Στη δεκαετία του '80 και στη δεκαετία του '90, ο καπιταλιστικός κόσμος άρχισε και πάλι να παραπαίει υπό το βάρος της μαζικής ανεργίας, και των κυκλικών υφεσιακών κρίσεων.

■ Εμφανίζεται η πιο θεαματική παρά ποτέ αντιπαράθεση ανάμεσα σε άστεγους ζητιάνους και διάγοντες πολυτελή βίο.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1974-1991

«Οι Δεκαετίες της Κρίσης και
των μεγάλων ανατροπών»
(3)

Οι σοσιαλιστικές χώρες, με τις δικές τους παραπαίουσες και ευάλωτες οικονομίες, οδηγήθηκαν προς εξίσου ή ακόμα και πιο ριζικές ρήξεις με το παρελθόν τους και προς τη διάλυση.

Όμως ήταν προφανές ότι η παγκόσμια κρίση δεν ήταν μόνο γενική με την οικονομική έννοια, αλλά εξίσου γενική και στην πολιτική σφαίρα.

Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων δημιούργησε όχι μόνο μια τεράστια ζώνη πολιτικής αβεβαιότητας, αστάθειας, χάους και εμφυλίου πολέμου, αλλά κατέστρεψε επίσης το διεθνές σύστημα που είχε σταθεροποιήσει τις διεθνείς σχέσεις για σαράντα περίπου χρόνια.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

1974-1991

«Οι Δεκαετίες της Κρίσης και
των μεγάλων ανατροπών»

(4)

Οι βασικές μονάδες της ίδιας της πολιτικής τα εδαφικά κυρίαρχα και ανεξάρτητα «εθνικά κράτη» συμπεριλαμβανομένων και των πιο παλαιών και σταθερών, άρχισαν να αποδιαρθρώνονται κάτω από τη πίεση των δυνάμεων της υπερεθνικής και διεθνικής οικονομίας και από τις ενδοεθνικές δυνάμεις αποσχιστικών περιοχών και εθνοτικών ομάδων.

Ορισμένες από αυτές τις ομάδες απαίτησαν το ξεπερασμένο και μη ρεαλιστικό status μικροσκοπικών κυρίαρχων «εθνών-κρατών».

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Συγκρίσεις 1914-1991
Δημογραφία

Πως συγκρίνεται ο κόσμος της δεκαετίας του '90 με τον κόσμο του 1914.

Υπήρχαν 5 με 6 δισεκατομμύρια ανθρώπων, πληθυσμός τριπλάσιος σε σύγκριση με αυτόν που υπήρχε στις παραμονές του Α παγκοσμίου πολέμου, κι αυτό παρά το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του σύντομου 20ου αιώνα σκοτώθηκαν περισσότερες ανθρώπινες υπάρξεις, ή αφέθηκαν να πεθάνουν από ανθρώπινες αποφάσεις όσο ποτέ άλλοτε στην ιστορία.

Ένας πρόσφατος υπολογισμός ανεβάζει τον αριθμό των θανάτων σε 187 εκατ. Πάνω από το 1/10 του παγκόσμιου πληθυσμού του 1900.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Συγκρίσεις 1914-1991 Επίπεδο ζωής

Οι περισσότεροι άνθρωποι ήταν ψηλότεροι και βαρύτεροι από τους γονείς τους, τρέφονταν καλύτερα και ζούσαν περισσότερο, πράγμα που δύσκολα γίνεται πιστευτό αν πάρουμε υπόψη μας τις καταστροφές στις δεκαετίες το 80' και του 90' στην Αφρική, τη Λατινική Αμερική και την πρώην ΕΣΣΔ.

Μέχρι τη δεκαετία του '80 οι περισσότεροι άνθρωποι ζούσαν καλύτερα από τους γονείς τους, ενώ στις προηγμένες οικονομίες ζούσαν καλύτερα απ' όσο θα περίμεναν ποτέ να ζήσουν ή ακόμα να φανταστούν ότι θα ήταν δυνατόν να ζήσουν.

Για ορισμένες δεκαετίες στα μέσα του αιώνα, σαν να φάνηκε ότι είχαν εξευρεθεί τρόποι για τη διανομή ενός τουλάχιστον μέρους από αυτόν το τεράστιο πλούτο και με κάποιο βαθμό δικαιοσύνης στους εργαζόμενους των πλουσιότερων χωρών, αλλά προς τα τέλη του αιώνα η ανισότητα πήρε το πάνω χέρι.

Η ανισότητα έκανε επίσης την εμφάνιση της στις πρώην «σοσιαλιστικές» χώρες, όπου προηγουμένως βασίλευε μια κάποια ισότητα φτώχειας.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Συγκρίσεις 1914-1991 Εκπαιδευτικό επίπεδο

Από εκπαιδευτική άποψη η ανθρωπότητα ήταν σε πολύ καλύτερο επίπεδο σε σχέση με το 1914.

Για πρώτη φορά στην ιστορία, οι περισσότεροι άνθρωποι θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως εγγράμματοι, αν και η σημασία αυτού του επιτεύγματος ήταν πολύ λιγότερο σαφής προς τα τέλη του αιώνα σε σύγκριση με το 1914 δεδομένου του τεράστιου και πιθανότατα αυξανόμενου χάσματος μεταξύ του ελάχιστου επιπέδου που επισήμως γίνεται αποδεκτό ως εγγραματοσύνη από τη μια μεριά, επίπεδο όμως που συχνά μεταπίπτει στην κατηγορία της «λειτουργικής αγραμματοσύνης», και της βαθμίδας ανάγνωσης, γραφής αλλά και κατανόησης που ακόμα συναντάται σε επίπεδα ελίτ.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Συγκρίσεις 1914-1991
Επανάσταση στις Μεταφορές και
τις Επικοινωνίες.

Στον κόσμο κυριαρχούσε η επαναστατική και διαρκώς εξελισσόμενη τεχνολογία, βασιζόμενη στους θριάμβους της φυσικής επιστήμης. Η πιο δραματική ίσως πρακτική συνέπεια ήταν η επανάσταση στις μεταφορές και τις επικοινωνίες που ουσιαστικά εκμηδένιζε χρόνο και απόσταση.

Ήταν ένας κόσμος που μπορούσε να μεταδώσει περισσότερες πληροφορίες και ψυχαγωγία σε σύγκριση με αυτές που ήταν διαθέσιμες στους αυτοκράτορες το 1914, κάθε μέρα κάθε ώρα, σε κάθε νοικοκυριό.

Με το άγγιγμα λίγων κουμπιών η τεχνολογία επέτρεψε στους ανθρώπους να συνομιλούν διασχίζοντας ωκεανούς και ηπείρους και κατήργησε τα πολιτισμικά πλεονεκτήματα της πόλης έναντι της υπαίθρου.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Συγκρίσεις 1914-1991

Ο φονικός αιώνας.

Από την άλλη πλευρά ο σύντομος 20ος αιώνας ήταν ο πιο φονικός αιώνας που έχει καταγράψει η ιστορία τόσο από άποψη κλίμακας όσο και από άποψη συχνότητας και διάρκειας πολέμων που ελάχιστα σταμάτησαν για κάποια στιγμή στη δεκαετία του '20 αλλά επίσης για τις άνευ προηγουμένου ανθρώπινες καταστροφές που επέφερε από τους πιο μεγάλους λοιμούς της ιστορίας μέχρι τη συστηματική γενοκτονία.

Σε αντίθεση με τον μακρύ 19ο αιώνα που φάνηκε να είναι μια περίοδος σχεδόν αδιάκοπης υλικής, πνευματικής και ηθικής προόδου με άλλα λόγια βελτίωσης των συνθηκών της πολιτισμένης ζωής, από το 1914 και μετά υπήρξε μια ολοφάνερη οπισθοδρόμηση από τους κανόνες που τότε θεωρούντο φυσιολογικοί στις ανεπτυγμένες φυσιολογικά στις ανεπτυγμένες χώρες, σ' αυτό που οι προγονοί μας του 19ου αιώνα θα αποκαλούσαν επίπεδα βαρβαρότητας.

Ξεχνάμε ότι τα πογκρόμ στην Τσαρική Ρωσία που εξεδίωξαν εκατομμύρια Ρώσων Εβραίων ήταν μικρά σχεδόν αμελητέα σε σύγκριση με τις σημερινές σφαγές.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Διαφορές 1914-1991
Το τέλος της Ευρωπαϊκής
Ηγεμονίας
(1)

Ο κόσμος του τέλους του '90 είναι ένας κόσμος ποιοτικά διαφορετικός από αυτός των αρχών του 20ου αιώνα τουλάχιστον από τρεις απόψεις:

Πρώτον δεν είναι πλέον ευρωκεντρικός.

Έφερε την παρακμή και τη πτώση της Ευρώπης που στην αρχή του αιώνα ήταν ακόμα το αναμφισβήτητο κέντρο ισχύος, πλούτου, και πολιτισμού.

Οι «Μεγάλες Δυνάμεις» του 1914 όλες ευρωπαϊκές εξαφανίστηκαν ή περιορίστηκαν στο ρόλο περιφερειακής ή επαρχιακής δύναμης με εξαίρεση τη Γερμανία.

Η προσπάθεια να δημιουργηθεί μια ενιαία υπερεθνική «Ευρωπαϊκή Κοινότητα» και να ανακαλυφθεί κάποια έννοια Ευρωπαϊκής ταυτότητας που να ανταποκρίνεται σ' αυτήν, αντικαθιστώντας τις παλιές προσδέσεις στα ιστορικά έθνη και κράτη δείχνει το βάθος αυτής της παρακμής.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Διαφορές 1914-1991
Το τέλος της Ευρωπαϊκής
Ηγεμονίας
(2)

Από το 1914 οι ΗΠΑ ήταν η μεγαλύτερη βιομηχανική οικονομία πρότυπο και προωθητική δύναμη της μαζικής παραγωγής και της μαζικής κουλτούρας που κατέκτησε τον πλανήτη κατά τη διάρκεια του σύντομου 20ου αιώνα.

Η Ευρώπη, ο τραπεζίτης του κόσμου για έναν αιώνα σχεδόν, έχασε βαθμιαία αυτή τη θέση της, ενώ οι ΗΠΑ εμφανίστηκαν ως σημαντική χώρα δανειστής μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε σε μια ριζική μεταβολή: στο πλαίσιο του πολεμικού προγράμματος δανεισμού-εκμίσθωσης (Lend-Lease program) οι ΗΠΑ έστειλαν σχεδόν 44 δις δολάρια σε αγαθά, σε υλικά και σε υπηρεσίες στους συμμάχους τους.

Αμέσως μετά τον πόλεμο, ακολούθησε ένα πακέτο πρώτων βοηθειών ύψους 3 δις δολαρίων.

Από το 1948, το Σχέδιο Μάρσαλ πρόσθεσε άλλα 13 δις δολάρια. Η Ευρώπη, που συγκλονίστηκε και που αποδυναμώθηκε σοβαρά, είχε απωλέσει τον ηγετικό ρόλο της στην παγκόσμια οικονομία.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Διαφορές 1914-1991 Από την Εθνική στην Παγκόσμια Οικονομία

Δεύτερον, μεταξύ του 1914 και των αρχών της δεκαετίας του '90 ο πλανήτης έγινε σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό μια ενιαία επιχειρησιακή μονάδα, πράγμα που δεν ήταν και δεν μπορούσε να είναι το 1914.

Πράγματι στο πεδίο των οικονομικών υποθέσεων, ολόκληρος ο πλανήτης αποτελεί τώρα την πρωταρχική επιχειρησιακή μονάδα, ενώ παλαιότερες μονάδες όπως οι «εθνικές οικονομίες», που προσδιορίζονταν από την πολιτική των εδαφικών κρατών, υφίστανται σήμερα τις περιπλοκές διεθνικών δραστηριοτήτων.

Η οικοδόμηση του «παγκόσμιου χωριού» έχει μεταμορφώσει όχι μόνο ορισμένες οικονομικές και τεχνικές δραστηριότητες αλλά και σημαντικές πτυχές της ιδιωτικής ζωής, κυρίως με την αφάνταστη επιτάχυνση των επικοινωνιών και των μεταφορών.

Το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό γνώρισμα στα τέλη του 20ου αιώνα είναι ίσως η ένταση που υπάρχει ανάμεσα σ' αυτή την επιταχυνόμενη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης και της ανικανότητας των δημόσιων θεσμών και της συλλογικής συμπεριφοράς των ανθρώπων να συμφιλιωθούν με αυτήν.

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Διαφορές 1914-1991

Η αποσύνθεση των παλαιών
κοινωνικών προτύπων
(1)

Ο τρίτος μετασχηματισμός είναι η αποσύνθεση των παλαιών προτύπων ανθρώπινων κοινωνικών σχέσεων που έφερε μαζί της η απότομη ρήξη των δεσμών μεταξύ των γενεών με άλλα λόγια η ρήξη του παρελθόντος και του παρόντος.

Κι αυτό έγινε ιδιαίτερα αισθητό στις πιο ανεπτυγμένες χώρες της δυτικής εκδοχής του καπιταλισμού (όχι τόσο στην Ιαπωνία, και στις ασιατικές χώρες), στις οποίες οι αξίες του απόλυτου α-κοινωνικού ατομικισμού ήταν κυρίαρχες.

Μια τέτοια κοινωνία που αποτελείται από μια ασύνδετη συνάθροιση εγωκεντρικών ατόμων τα οποία επιδιώκουν μόνο την δική τους ικανοποίηση (π.χ. κέρδος) υπήρχε πάντα ως υπόθεση στη θεωρία της καπιταλιστικής οικονομίας.

Ήδη από την εποχή των επαναστάσεων πολιτικοί παρατηρητές όλων των πολιτικών αποχρώσεων προέβλεψαν τις συνέπειες της αποδιάρθρωσης των παλαιών κοινωνικών δεσμών.

Στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο περιγράφεται ο επαναστατικός ρόλος του καπιταλισμού ως εξής:

«Η αστική τάξη διέρρηξε τους ετερόκλητους φεουδαρχικούς δεσμούς που πρόσδεσαν τον άνθρωπο με τους «φυσικά ανώτερους» του και δεν άφησε κανένα δεσμό μεταξύ ανθρώπου με άνθρωπο παρά το γυμνό ατομικό συμφέρον».

Ο Σύντομος 20ος Αιώνας

Διαφορές 1914-1991

Η αποσύνθεση των παλαιών
κοινωνικών προτύπων
(2)

Στην πράξη η νέα κοινωνία λειτούργησε όχι με την ολοσχερή καταστροφή όλων όσων κληρονόμησε από την παλαιά κοινωνία, αλλά προσαρμόζοντας επιλεκτικά την κληρονομιά του παρελθόντος προς ίδια χρήση.

Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την οικοδόμηση μιας βιομηχανικής κοινωνίας βασισμένης στην ιδιωτική επιχείρηση ήταν να συνδυαστεί με κίνητρα που δεν είχαν καμιά σχέση με τη λογική της ελεύθερης αγοράς όπως για παράδειγμα η προτεσταντική ηθική, δηλαδή, η αποχή από την άμεση απόλαυση, η ηθική της σκληρής εργασίας, το οικογενειακό καθήκον και οι οικογενειακοί δεσμοί εμπιστοσύνης.

Κι όμως ο Μαρξ καθώς και όσοι άλλοι προφήτευσαν την αποσύνθεση των παλαιών αξιών και κοινωνικών σχέσεων είχαν δίκιο.

Αυτό συνέβαινε από τα μέσα του αιώνα και μετά, κάτω από την επίδραση της εκπληκτικής οικονομικής έκρηξης της χρυσής εποχής και στη συνέχεια με τις συνακόλουθες κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές.

Οι τάσεις αυτές ενισχύονται από τη διάβρωση των παραδοσιακών κοινωνιών και θρησκειών καθώς επίσης και από την κατάρρευση των κοινωνιών του «υπαρκτού σοσιαλισμού».